

Додаток
до листа Міністерства
освіти і науки України
від _____ № _____

**Рекомендації для засновників закладів освіти щодо доступності,
безпеки та інклюзивності освітнього середовища закладів освіти**

Законом України «Про освіту» (далі - Закон) визначено, що інклюзивне освітнє середовище - сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів (частина перша статті 19 Закону).

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування та заклади освіти створюють особам з особливими освітніми потребами умови для здобуття освіти нарівні з іншими особами шляхом належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення універсального дизайну та/або розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку (частина четверта статті 19 Закону).

Навчання, виховання та розвиток осіб з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти здійснюються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством, у тому числі з урахуванням потреб дитини, визначених в індивідуальній програмі розвитку (частина п'ята статті 19 Закону).

Будівлі, споруди і приміщення закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами (частина четверта статті 20 Закону).

Проектування, будівництво та реконструкція будівель, споруд, приміщень закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів здійснюються з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування (частина п'ята статті 20 Закону).

Органи місцевого самоврядування мають забезпечувати доступність дошкільної, повної загальної середньої освіти, позашкільної освіти та професійної (професійно-технічної) освіти (стаття 66 Закону).

Забезпечення доступності, безпечності та інклюзивності освітнього середовища закладів освіти регулюють:

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про дошкільну освіту»;
- Закон України «Про повну загальну середню освіту»;
- Закон України «Про позашкільну освіту»;
- Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту».

Норми Законів реалізуються через постанови Кабінету Міністрів України:

- від 10 квітня 2019 р. № 530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти»;
- від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»;
- від 21 серпня 2019 р. № 779 «Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти»;
- від 10 липня 2019 р. № 636 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти».

Створення інклюзивного освітнього середовища здійснюється шляхом забезпечення:

- доступності території, будівель, споруд та приміщень закладів освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування;
- організації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних потреб;
- допоміжними засобами для навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- надання системних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг;
- запобігання і протидії насильству та жорстокому поведінню з дітьми в закладі освіти.

Засновник зобов'язаний забезпечити в закладах освіти доступність будівель згідно з Державними будівельними нормами.

Якщо у закладі освіти неможливо забезпечити в повному обсязі вимоги доступності з урахуванням принципів універсального дизайну, здійснюється їх розумне пристосування.

Питання доступності закладу освіти необхідно розглядати комплексно, забезпечуючи доступність прилеглої до об'єкта території (зокрема, паркувальних місць, шляхів руху), входів / виходів (вхідних груп), вертикальних і горизонтальних шляхів руху всередині об'єкта, приміщень (зокрема, санітарно-гігієнічних), а також укриттів. Усе це є складовими частинами доступності об'єкта.

Нормативні документи, що регламентують забезпечення доступності та інклюзивності освітнього середовища в закладах освіти:

- Закон України «Про будівельні норми»;
- Закон України «Про архітектурну діяльність»;
- ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»;
- ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти»;
- ДБН В.2.2-4:2018 «Будинки і споруди. Заклади дошкільної освіти»;
- Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».
- Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 365).

Порядком організації інклюзивного навчання у **закладах дошкільної освіти** передбачено, що засновник (засновники) закладу дошкільної освіти за умови утворення інклюзивної групи має забезпечити в установленому законодавством порядку:

приведення території закладу, будівель та приміщень у відповідність із вимогами державних будівельних норм щодо закладів дошкільної освіти та інклюзивності;

створення відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, у тому числі необхідні навчально-методичні і навчально-наочні посібники, навчально-дидактичне та ігрове обладнання;

утримання відповідного штату працівників, зокрема асистента вихователя інклюзивної групи;

облаштування ресурсної кімнати для проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять.

Порядком організації інклюзивного навчання **у закладах загальної середньої освіти** передбачено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування та заклади освіти створюють для учнів умови для здобуття освіти на рівні з іншими здобувачами освіти шляхом:

належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного, методичного забезпечення закладів освіти;

підвезення учнів до закладів освіти і у зворотному напрямку;

забезпечення доступності території закладів освіти, будівель, споруд та приміщень для учнів, забезпечення універсального дизайну закладів освіти. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів освіти неможливо повністю привести у відповідність з потребами учнів, здійснюється їх розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості таких учнів, зазначені в їх індивідуальній програмі розвитку;

забезпечення необхідними допоміжними засобами для навчання, що дають змогу опанувати освітню програму, відповідно до Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1289;

облаштування та обладнання ресурсної кімнати та медіатеки;

залучення фахівців (із числа працівників закладу освіти та/або додатково залучених фахівців) для надання корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг (допомоги) відповідно до потреб учнів;

забезпечення доступу учнів до Інтернету, а також за потреби до термінального та спеціального допоміжного обладнання.

Інклюзивні групи подовженого дня створюються та функціонують за кошти засновника відповідно до Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 25 червня 2018 року № 677, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 24 липня 2018 р. за № 865/32317.

Порядком організації інклюзивного навчання **в закладах позашкільної освіти** передбачено, що організація навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах позашкільної освіти включає забезпечення:

безперешкодного доступу до будівель, споруд і приміщень згідно з будівельними нормами, державними стандартами та правилами;

принципів універсального дизайну в освітньому процесі;

розумного пристосування (за потреби);

відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, у тому числі інформаційно-комунікаційними технологіями, навчально-дидактичним обладнанням та матеріалами;

допоміжними засобами навчання (за потреби);

доступності інформації в різних формах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат тощо);

індивідуалізації освітнього процесу для вихованців, учнів, слухачів (далі - здобувачі позашкільної освіти) з особливими освітніми потребами, зокрема складення індивідуальної програми розвитку.

Засновник закладу позашкільної освіти забезпечує створення у закладі позашкільної освіти інклюзивного освітнього середовища.

Порядком організації інклюзивного навчання у **закладах професійної (професійно-технічної) освіти** визначено, що організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у закладах професійної (професійно-технічної) освіти передбачає:

створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;

приведення території закладу професійної (професійно-технічної) освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів професійної (професійно-технічної) освіти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з інвалідністю, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну;

забезпечення здобувачів освіти з особливими освітніми потребами необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОН;

диференційований підхід до розроблення освітньої програми, оцінки та контролю якості знань здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;

застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, зокрема української жестової мови та рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля), із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;

забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші).

Професійна підготовка або перепідготовка здобувачів освіти з особливими освітніми потребами здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством.

Засновник закладу освіти забезпечує та контролює створення у закладі освіти доступного, безпечного, здорового та інклюзивного чи спеціального освітнього середовища із забезпеченням універсального дизайну та/або розумного пристосування.

Фінансування інклюзивного навчання унормовано:

- статтею 103⁻³ Бюджетного кодексу України;
- постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» (далі – Порядок та умови).

Згідно з частиною четвертою статті 79 Закону України «Про освіту» фінансування у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг, а також придбання допоміжних засобів для навчання, визначених індивідуальною програмою розвитку особи з особливими освітніми потребами, здійснюється за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, коштів місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством.

Для підтримки дітей з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних групах (класах) закладів дошкільної, загальної середньої (крім спеціальних) та професійної (професійно-технічної) освіти з Державного бюджету виділяється відповідна субвенція. Порядок та умови визначають механізм надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

Постановою визначено, що за рахунок субвенції здійснюється оплата таких видатків:

проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг), що визначені індивідуальною програмою розвитку, особам з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а також особам з особливими освітніми потребами, які у закладах професійної (професійно-технічної) освіти одночасно з набуттям кваліфікацій професійної (професійно-технічної) освіти здобувають загальну середню освіту.

Розподіл субвенції між обласними бюджетами та бюджетами місцевого самоврядування здійснюється відповідно до кількості зазначених осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту у відповідних закладах освіти, та з урахуванням рівнів підтримки таких осіб (кількості необхідних корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять) відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957, і Порядку організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530.

Відповідні місцеві ради мають право:

передавати кошти субвенції та залишки субвенції минулих років у вигляді міжбюджетного трансферту іншим місцевим бюджетам;

перерозподіляти у межах відповідного місцевого бюджету кошти субвенції між відповідними типами закладів для забезпечення підтримки осіб з особливими освітніми потребами в повному обсязі.

В умовах інклюзивного навчання корекційно-розвиткові заняття, що визначені індивідуальною програмою розвитку можуть проводитись педагогічними працівниками закладів освіти, введеними до штатного розпису закладу освіти (за рахунок коштів освітньої субвенції), іншими педагогічними працівниками на умовах цивільно-правових договорів (за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами), фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів (в межах робочого часу фахівців), педагогічними працівниками спеціальних закладів освіти (в межах штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи).

З метою запобігання і протидії насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі освіти засновник закладу освіти або уповноважений ним орган (особа):

– розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) учасників освітнього процесу, інших осіб про нежиття заходів щодо запобігання і протидії насильству та жорстокому поводженню з дітьми в закладі освіти та приймає рішення за результатами їх розгляду;

– у разі вчинення жорстокого поводження з дитиною керівником закладу освіти - розглядає усні та письмові заяви (скарги, повідомлення) про випадки жорстокого поводження з дитиною в закладі освіти протягом однієї доби з моменту надходження та у разі виявлення ознак жорстокого поводження з дитиною невідкладно повідомляє про це батьків, інших законних представників

дитини, а також письмово повідомляє уповноважений підрозділ органу Національної поліції України та службу у справах дітей;

– вживає заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили насильство або жорстоке поводження з дитиною, стали свідком або постраждали від насильства або жорстокого поводження (частина друга статті 25 Закону України «Про освіту»).
